

Breinwetenschappers zijn het er stilaan over eens dat de vrije wil niet bestaat.

Onze bewuste beslissingen zijn de uitkomst van onbewuste processen waarover we geen ultieme controle hebben. De idee dat een bewust 'ik' aan de knoppen zit, is een illusie. Wat zijn de filosofische gevolgen van een onvrije wil? Rationeel beschouwd zijn we niet langer verantwoordelijk voor, of schuldig aan, wat we doen of denken. Verantwoordelijkheid vereist immers een vrije wil — die niet bestaat. Maar zonder schuld verliest het recht zijn klassieke grondslag en zonder blaam kun je niemand iets kwalijk nemen. We zitten met een filosofische waarheid die niet rijmt met onze alledaagse intuïties en emoties.

Toch is een leven met een onvrije wil niet zonder perspectief. Op het persoonlijke vlak kan verwijteloos leven bevrijdend werken en op het maatschappelijke vlak dringt schuldloos recht nu al onze samenleving binnen. Professionals beschouwen criminelen als risicoburgers en bestuurders zoeken hun heil bij preventie die geen schuld vereist.

Een leven zonder verantwoordelijkheid hoeft geen bedreiging voor de toekomst te vormen. Leven zonder schuld kan zelfs een uitdaging zijn. Met actuele voorbeelden als de ontuchtzaken in de katholieke kerk en kritiek op de prestatie-maatschappij laat Jan Verplaetse zien wat die uitdaging inhoudt.

JAN VERPLAETSE is filosoof en neurowetenschapper. Hij doceert moraalfilosofie aan de faculteit Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Gent. Zijn boek *Het morele instinct* (2008) werd bekroond met de NWO Eureka Boekenprijs.